

**О.Ф. Гіда,
О.В. Кізнер,
М.А. Калантай,
К.Л. Федоров**

Деякі особливості стану правопорушень та скоєння злочинів працівниками органів внутрішніх справ

Цілеспрямована та наполеглива боротьба зі злочинністю, викоренення неприйнятних суспільством явищ, попередження правопорушень, усунення причин та умов, що їм сприяють, припинення скоєння злочинів, у тому числі безпосередньо співробітниками органів внутрішніх справ, – важливе завдання нашого суспільства, вирішення якого в значній мірі покладено на правоохоронні органи і, в першу чергу – на органи системи МВС. В умовах будівництва демократичної України це завдання ускладнюється недостатньою стабільністю політичної обстановки у державі, значним погіршенням соціально-економічного стану суспільства, криміналізацією суспільної свідомості і ростом злочинності. Забезпечення і зміцнення законності та правопорядку, додержання прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією і чинним законодавством, значною мірою залежить від чіткої діяльності міліції – державного озброєного органу виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і законні інтереси громадян, усі форми власності, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Внаслідок цього особлива увага приділяється проблемі скоєння правопорушень, не кажучи вже про злочини співробітниками органів внутрішніх справ, які повинні брати активну участь у боротьбі за нову людину, знаходитись на ділянці ідеологічної, виховної роботи, що по-

Гіда Олександр Федорович — проректор по роботі з особовим складом НАВСУ, генерал-майор внутрішньої служби.

Кізнер Олександр Вікторович — кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник.

Калантай Микола Андрійович — старший науковий співробітник, підполковник міліції.

Федоров Костянтин Львович — заступник начальника лабораторії № 3, підполковник міліції.

требує політичної свідомості, високої культури, здатності вірно оцінювати соціальні явища, діяти у повній відповідності до вимог чинного законодавства та нормативних актів МВС України. Правопорушення та злочини, скоєні співробітниками органів внутрішніх справ, призводять до надзвичайно суттєвого резонансу серед населення, підривають його довіру до співробітників міліції, негативно впливають на ефективність організації боротьби зі злочинністю. Тому виявлення причин та умов скоєння правопорушень і злочинів, спрямованість на профілактику перших та запобігання другим – одне з головних завдань органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим вони повинні більш активно і цілеспрямовано вести роботу по профілактиці правопорушень, здійснювати пошук та створювати нові форми і методи удосконалення її організації.

Науково-дослідним інститутом проблем боротьби зі злочинністю НАВСУ здійснено дослідження стану правопорушень і злочинів, вчинених співробітниками органів внутрішніх справ України.

Науковцями були вивчені діючі нормативні акти, література, необхідні статистичні матеріали МВС України за 1996 – 1997 рр., понад 500 справ службових розслідувань за 1996 р. та 166 кримінальних справ (розглянутих судами у 1996 і 1997 рр.) відносно правопорушень та злочинів, скоєних співробітниками органів внутрішніх справ.

Вивчення статистичних матеріалів Міністерства, їх обробка, аналіз та узагальнення показало, що у 1997 р. співробітниками органів внутрішніх справ вчинено 2519 різноманітних правопорушень та злочинів. Це на 88 правопорушень і злочинів, або на 3,6 % більше, ніж у 1996 р. Зросла кількість цих діянь у порівнянні з попереднім 1996 р. у Вінницькій (71 проти 26, або у 2,7 разів більше), Івано-Франківській (74 проти 29, або у 2,6 разів більше), Чернівецькій (40 проти 18, або у 2,3 рази більше) областях, м. Севастополі (57 проти 10, або у 5,7 разів більше). Зниження кількості правопорушень та злочинів у сукупності відбулося у 13 областях (від 2 % у Житомирській області до 1,5 рази у Кіровоградській, Харківській та Херсонській областях).

У 1997 р. скоєно злочинів більш ніж у 1996 р. тільки по шести областях і м. Севастополю: у Вінницькій – 20 проти 7

(майже у 3 рази), Івано-Франківській та Львівській – відповідно 19 проти 13 та 37 проти 26 (майже у 1,5 рази), Житомирській – 24 проти 18 (на 33 %), Київській, Черкаській і в м. Севастополі – відповідно 21; 18; 8 проти 17; 15; 7 (23,5; 20,0; 11,4 %). У всіх інших областях і у м. Києві – зниження злочинності, притому найбільше у Херсонській та Рівненській областях (більш ніж у 3 рази), а найменше у Закарпатській і Волинській областях (майже на 10 %).

Наведені дані свідчать про те, що у більшості областей (незважаючи на те, що в деяких з них відмічається певне зниження злочинів) продовжує зростати кількість вчинених правопорушень.

У табл. 1 наведені дані про відсоток співробітників органів внутрішніх справ серед усього населення (перша графа), відсоток цих співробітників серед працездатного населення (друга графа), які скоїли правопорушення та злочини (разом і окремо) на 1000 співробітників атестованого складу МВС (в цілому по Україні та в розрізі по областях). Найбільше злочинів скоєно співробітниками органів внутрішніх справ у Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Тернопільській, Черкаській областях, автономній Республіці Крим та м.Севастополі, в яких показники на 1000 співробітників органів внутрішніх справ вище таких же показників в цілому по МВС (8,8; 1,7; 7,1 відповідно). Разом з тим, відсоток співробітників органів внутрішніх справ від усього населення, а також до працездатного населення цих регіонів майже скрізь нижчий або дорівнює відповідним показникам по Україні.

У 1997 р. співробітниками органів внутрішніх справ вчинено 2020 різноманітних правопорушень (за винятком злочинів). Більш всього вчинено правопорушень, пов'язаних з протиправною відмовою в порушенні кримінальних справ – 493 або 24,4 % від усіх правопорушень (2020), порушенням строків слідства, дізнання – 458 (22,7 %), приховуванням злочинів від обліку – 455 (22,5 %) (табл. 2, рис. 1, де I – незаконне адміністративне затримання, у тому числі в підрозділах за скоєння злочину; II – притягнення до кримінальної відповідальності; III – незаконна відмова у порушенні кримінальних справ; IV – порушення строків слідства, дізнання; V – приховування злочинів від обліку; VI – незаконні арешти та порушення строків перебування під вартою;

VII – фальсифікація та викривлення статистики про наслідки боротьби зі злочинністю; VIII – незаконні проведення обшуку та методи проведення слідства, дізнання; IX – інші правопорушення).

Таблиця 1

Регіон	Відсоток співробітників ОВС від усього населення	Відсоток співробітників ОВС від працездатного населення	Кількість правопорушень і злочинів на 1 тис. співробітників		
			усіх правопорушень	злочинів	інших правопорушень
Республіка Крим	0,6	1,1	13,8	2,6	11,2
Вінницька	0,5	0,9	8,3	2,3	5,8
Волинська	0,5	0,9	5,6	2,3	3,4
Дніпропетровська	0,6	1,1	11,2	1,3	9,8
Донецька	0,6	1,0	5,7	0,7	5,1
Житомирська	0,5	1,0	12,6	3,0	9,6
Закарпатська	0,4	0,7	14,9	2,1	12,8
Запорізька	0,6	1,1	3,8	0,9	2,9
Івано-Франківська	0,4	0,7	13,1	3,4	9,8
Київська	0,7	1,2	8,1	1,7	6,5
м. Київ	0,8	1,3	5,5	0,8	4,7
Кіровоградська	0,6	1,2	7,7	2,4	5,3
Луганська	0,7	1,2	4,9	1,2	3,7
Львівська	0,4	0,8	10,5	3,2	7,3
Миколаївська	0,7	1,2	14,4	1,2	13,2
Одеська	0,6	1,1	6,0	1,7	4,2
Полтавська	0,5	0,9	6,3	1,9	4,4
Рівненська	0,5	0,9	4,8	0,7	4,1
Сумська	0,5	1,0	7,6	2,0	5,6
Тернопільська	0,4	0,8	11,7	2,5	9,2

Регіон	Відсоток співробітників ОВС від усього населення	Відсоток співробітників ОВС від працездатного населення	Кількість правопорушень і злочинів на 1 тис. співробітників		
			усіх правопорушень	злочинів	інших правопорушень
Харківська	0,7	1,2	8,1	1,2	6,9
Херсонська	0,6	1,1	10,0	1,0	9,0
Хмельницька	0,5	0,9	4,4	1,5	2,9
Черкаська	0,5	0,9	10,0	2,4	7,4
Чернігівська	0,6	1,1	7,9	1,7	6,2
Чернівецька	0,5	1,0	7,8	1,7	6,0
м. Севастопіль	0,7		21,3	3,0	18,3
Усього по Україні	0,6	1,0	8,8	1,7	7,1

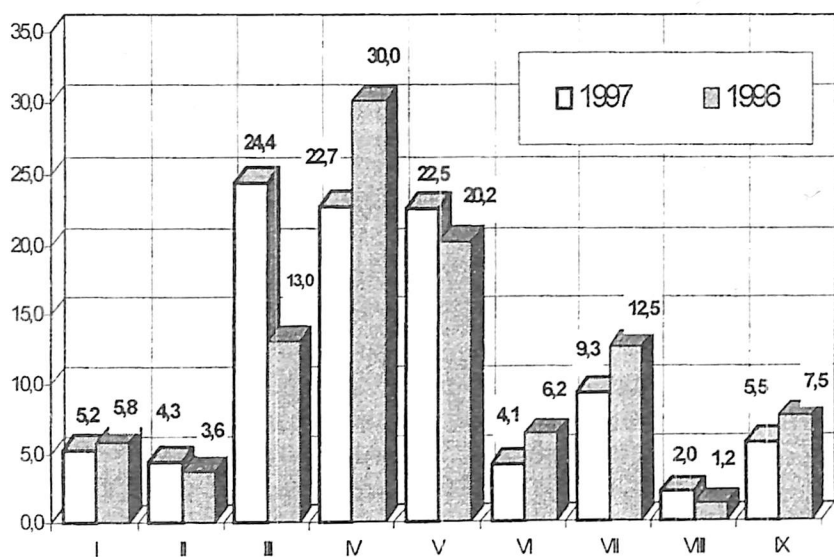

Рис. 1

Таблиця 2

Рік	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Всього
1997	105	87	493	458	455	82	187	41	112	2020
Відсоток	5,2	4,3	24,4	22,7	22,5	4,1	9,3	2,0	5,5	100
1996	105	65	236	546	367	113	228	21	136	1817
Відсоток	5,8	3,6	13,0	30,0	20,2	6,2	12,5	1,2	7,5	100

Слід зосередити увагу на фактах скоєння таких правопорушень, як незаконне адміністративне затримання – 62 (3,1 %), незаконне притягнення до адміністративної відповідальності – 65 (3,2 %), порушення строків перебування під вартою – 76 (3,8 %), недозволені зв'язки з засудженими, арештованими, затриманими – 63 (3,1 %). Турбує та обставина, що у 1997 р. мали місце факти викривлення статистики щодо наслідків боротьби зі злочинністю у 15 випадках, тоді як у 1996 р. таких випадків було лише 6 (зросли в 2,5 рази).

Правопорушення по службах розподіляються таким чином: вчинені співробітниками кримінальної міліції – 567 (28,1 %), з яких працівниками карного розшуку – 370 (65,3 % від 567), міліцією громадської безпеки – 643 (31,8 %), причому переважна частина скоєна дільничними інспекторами міліції – 506 (78,7 % від 643), слідчими – 491 (24,3 % від 2020), працівниками чергових частин – 111 (5,5 % від 2020). Ці показники проілюстровані на гістограмі (рис. 2, де КР – карний розшук; ДІМ – дільничний інспектор міліції).

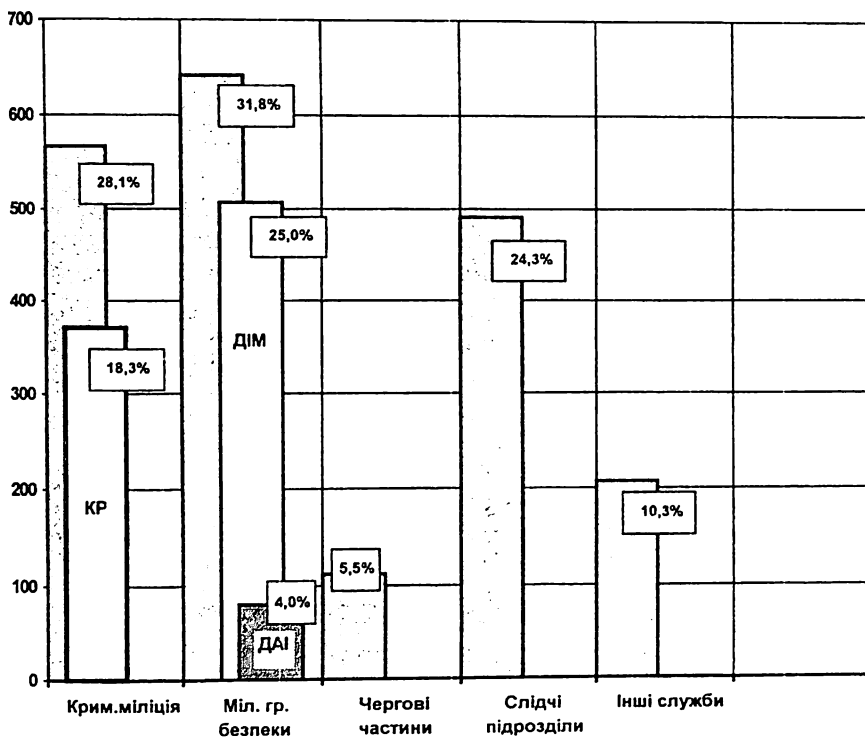

Рис. 2

Найбільша кількість правопорушень з розрахунку на 1000 відповідних працівників особового складу за службами становить: карного розшуку – 27,4, дільничних інспекторів міліції – 40,5, дізнання – 22,0, слідчих підрозділів – 47,7, чергових частин – 23,8 (рис. 3, де в посадових злочинах: перев. вл. – перевищення влади; зловж. вл. – зловживання владою; хабар. – хабарництво; сл.підл. – службовий підлог). Майже за всіма з них відбулося зростання цього показника у порівнянні з 1996 р.

Наведені дані свідчать про те, що найбільше правопорушень скоюють співробітники служби дільничних інспекторів міліції, слідства, карного розшуку, дізнання та чергових частин.

Це підтверджується також тою обставиною, що відсоток особового складу зазначених служб серед усіх атестованих співро-

бітників органів внутрішніх справ складає всього: карний розшук – 4,7 %, слідство – 3,6 %, дільничні інспектори міліції – 4,4 %, чергові частини – 1,6 % (що разом складають 14,3 %), тоді як правопорушення, вчинені співробітниками цих служб, становлять 18,3; 24,3; 25,0; 5,5 % відпівідно (всього 73,1 %) – табл. 3, графи 1, 7 та рис. 2.

З числа скоєних співробітниками органів внутрішніх справ у 1997 р. злочинів (496) викликають турботу посадові злочини – 255 або 51,4 % всіх злочинів. Серед них переважають зловживання владою або службовим становищем – 47 (18,4 % - від 255), перевищення влади або службових повноважень – 126 (49,4 %), хабарництво – 49 (19,2 %).

Таблиця 3

Служба	Усього, %		Усього на 1 тис. особового складу		У тому числі злочинів на 1 тис. особового складу		Інші правопорушення на 1 тис. особового складу	
	1997	1996	1997	1996	1997	1996	1997	
	1	2	3	4	5	6	7	
Весь атестований склад	100	8,3	8,8	2,1	1,7	6,2	7,1	
Карний розшук	4,7	27,1	32,1	5,7	4,6	21,4	27,4*	
Слідство	3,6	54,7	52,0	3,8	4,3	50,8	47,7*	
Дізнання	1,3	23,1	24,2	2,5	2,2	20,5	22,0*	
ГУБОЗ	1,7	9,1	6,5	2,8	3,1	6,3	3,5	
БЕЗ	2,0	11,6	11,9	2	1,4	9,5	10,5	
ДІМ	4,4	27,8	44,3	4,2	3,8	23,6	40,5*	
ППСМ	7,7	7,3	6,6	4,7	4,2	2,6	2,3	
Чергові частини	1,6	25	25,5	2,4	1,7	22,4	23,8*	
ДАІ	4,6	10,9	10,3	4,7	4,2	6,2	6,1	

* Служби, що найбільш криміналізовані.

Із 241 інших злочинів (48,6 % від 496) навмисних вбивств – 22 (9,1 % від 241), тілесних ушкоджень – 30 (12,4 %), крадіжок – 30 (12,4 %), ДТП – 85 (35,3 %).

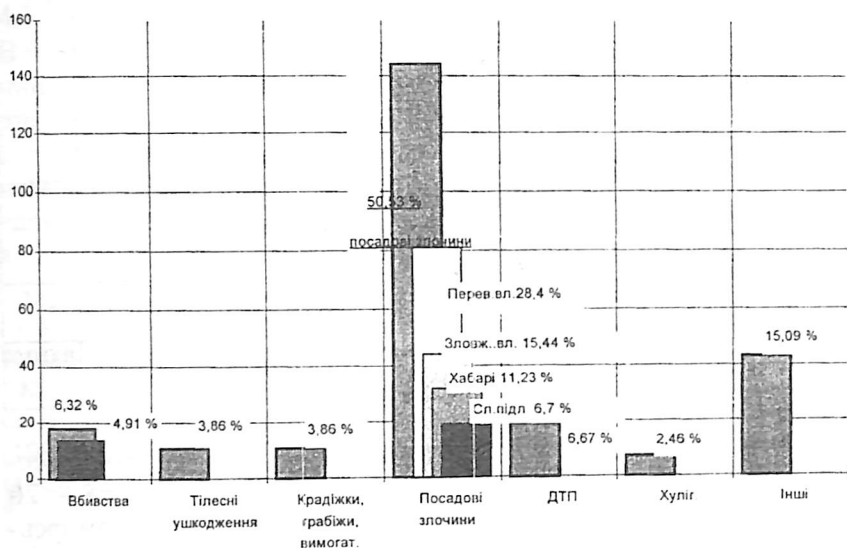

Рис. 3

Це підтверджується даними вивчення кримінальних справ, у яких переважну частину злочинів (285), скоєних співробітниками органів внутрішніх справ, складають посадові злочини – 177(67,7 %). З них зловживання владою чи службовим становищем мали місце у 44 (24,9 %) випадках, перевищення влади чи службових повноважень у 81 випадку (45,8 %), посадовий підлог – у 19 випадках (10,7 %), хабарництво – 32(18,1 %).

Розподіл видів посадових злочинів, скоєних працівниками органів внутрішніх справ (за підсумками вивчення кримінальних справ, розглянутих судами у 1996 та 1997 рр.) наведений у табл. 4.

Таблиця 4

Вбивства		Тілесні ушкодження	Крадіжки, грабіжи, вимогательства	Посадові злочини					ДТ	Хуліганство	Інші	Разом
Всього	у т.ч. нападів			Всього	Перевищення влади	Зловживання владою	Одержання хабара	Підлог				
18	14	11	11	177	81	44	32	19	19	7	43	285
6,3 %	4,9 %	3,9 %	3,9 %	67,7 %	45,8 %	24,9 %	18,1 %	10,7 %	6,7 %	2,5 %	15,1 %	100,0 %

Більше всього таких злочинів вчинено в Автономній республіці Крим – 28 з 177 (15,8 %), Миколаївській області – 20 (11,3%), Луганській – 13(7,3 %), Хмельницькій та Житомирській – по 12(6,8 %), а серед служб можна виділити такі: громадської безпеки, кримінальної міліції та слідства. Домінування у структурі злочинів, скоєних співробітниками органів внутрішніх справ, посадових злочинів підтверджується також даними, наведеними у наказі МВС України від 25.11.98 р. № 865. Відповідно до них судами у 1998 р. за станом на 01.11.98 р. вже засуджено 236 співробітників органів внутрішніх справ, з яких 118 (50 %) – за посадові злочини, у тому числі 63 – за перевищення влади або службових повноважень, 32 – за хабарництво, 23 – за зловживання владою або службовими повноваженнями.

Далі йдуть дорожньо-транспортні пригоди – 19 з 285 (6,3 %), вбивства – 18 (6,3 %), з яких більше всього скоєно у Миколаївській – 6 з 18 (33,3 %) та Донецькій – 5 (27,7 %) областях.

У 1997 р. переважну кількість злочинів скоєно співробітниками кримінальної міліції – 101 від 496 (20,4 %), у тому числі співробітниками карного розшуку – 62 (61,4 % від 101); слідчими – 44 (8,8 % від 496); працівниками ДАІ і ППСМ – 55 і 92 (11,1 % і 18,5 % від 496), а також дільничними інспекторами міліції – 47 (9,5 %).

Коефіцієнт злочинності з розрахунку на 1000 відповідних співробітників атестованого складу розподіляється таким чином: карний розшук 4,6; слідчі підрозділи – 4,3; ДАІ та ППСМ – по 4,2; служба дільничних інспекторів міліції – 3,8; ГУБОЗ – 3,1. В інших службах значення цього коефіцієнта менше двох одиниць, крім дізнання, де він дорівнює 2,2. По всіх цих службах рівень злочинності на 1000 одиниць особового складу перевищує середній показник – 1,7 взагалі по МВС (табл. 3) Таким чином, найбільш ураженими злочинністю опинилися знову такі служби карного розшуку, слідства та дільничних інспекторів міліції, а також ППСМ, ДАІ та ГУБОЗ.

Показово, що кількість скоєних злочинів у 1997 р. (496) дещо менша, ніж у 1996 р. (608), однак деякі тяжкі злочини зберігають стабільну тенденцію у кількісному вираженні, наприклад, навмисних вбивств у 1997 р. скоєно 22, а у 1996 р. – 21; тілесних ушкоджень – 30 (1997 р.) та 31 (1996 р.); розбоїв – 8 (1997 р.) та 10 (1996 р.), злочинів з наркотиками – 5 (1997 р.) та 6 (1996 р.).

Результати аналізу та узагальнення справ службових розслідувань і кримінальних справ свідчать про те, що соціально-демографічна характеристика цієї категорії правопорушників має деякі специфічні риси. У першу чергу, це стосується статевікової характеристики, що обумовлено особливостями проходження служби в органах внутрішніх справ. Так, у числі обстежених правопорушників головним чином були чоловіки, жінки з наведеної кількості правопорушників та злочинців з особового складу представлені одиницями. Практично відсутні особи віком молодше 20 років (усього дві особи). Частина молоді до 30 років серед правопорушників складає 56 %, а серед злочинців 62 %. Майже кожен третій правопорушник (злочинець) від усіх співробітників, що вчинили правопорушення чи злочини, був віком 18 – 25 років. Осіб віком старше 40 років серед злочинців було лише 15 (7 %).

Якщо в загальній злочинності особи віком 18–29 років складають 40 %, то частка співробітників органів внутрішніх справ такого віку з усіх злочинців системи МВС на третину більша (60 %).

Як бачимо, більшість правопорушень та злочинів вчиняють співробітники молодшого віку, з яких майже половина – віком 20–25 років.

Характерним прикладом є такий випадок. О.П. Мельниченко, 23 роки, освіта середня, працював на посаді дільничного інспектора міліції до року (в органах внутрішніх справ – до трьох років), 30.09.94 р. на автомобілі свого батька вертався з м. Кіровограда додому в Долинськ. По дорозі взяв пасажиром громадянку Петрову. Заїхавши до лісосмуги, він по обопільній згоді вступив з нею в статеві зносини. Після цього Петрова сказала, що повідомить про її зґвалтування у міліцію. На тлі цього між ними виникла сварка. О.П. Мельниченко почав її бити ногами та палкою ПР-73, внаслідок чого жінка померла. Покинувши місце злочину, він через деякий час був включений до групи по розкриттю даного злочину. Маючи незадовільні показники службової діяльності, рішенням атестаційної комісії О.П. Мельниченко був звільнений з органів внутрішніх справ, але злочинну діяльність не припинив. Так, 08.12.1994 р. біля 22 год 30 хв з метою перенесення строку повернення боргу він у нетверезому стані прийшов до свого приятеля – кредитора Танцюри. При вирішенні питання отримання нового кредиту та повернення боргу за відмову задовільнити його прохання О.П. Мельниченко наніс Танцюрі декілька ударів металевим предметом по голові, від яких останній втратив свідомість. Після цього, загрожуючи фізичною розправою дружині Танцюри, він зґвалтував її і забрав велику суму грошей. За вчинення згаданих злочинів О.П. Мельниченко був засуджений до 14 років позбавлення волі.

Загальну середню освіту мали 63 особи з 202 злочинців, середню спеціальну – 37, майже половина з них - середню спеціальну МВС. Таким чином, три чверті злочинців мали середню освіту, включаючи спеціальну – 150 (рис. 4, табл. 5).

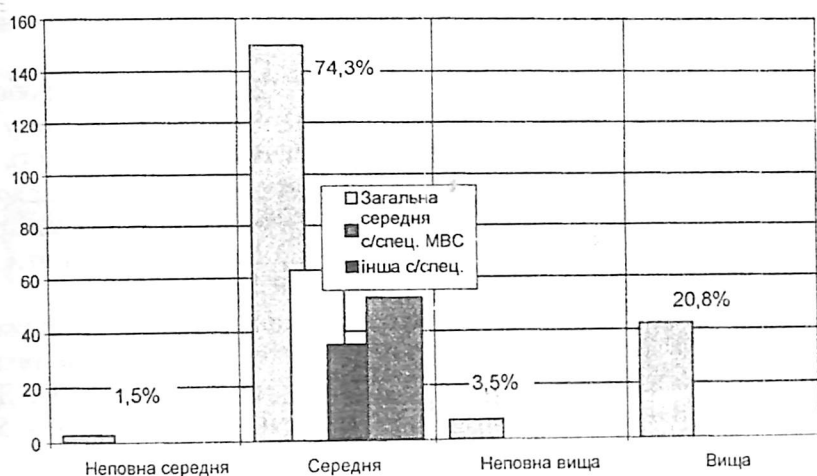

Рис.4

Таблиця 5

Освіта	Неповна середня	Середня	Загальна середня	Середня спеціальна МВС	Інша середня спеціальна	Неповна вища	Вища	Всього
Кількість осіб	3	150	63	35	52	7	42	202
Відсоток	1,5%	74,3%	31,2%	17,3%	25,7%	3,5%	20,8%	100,0%

На 100 осіб вікової групи припадає: з середньою загальною та неповною середньою освітою – 33, з середньою спеціальною (включно середньою спеціальною МВС) – 43, вищою та неповною вищою освітою – 24 особи.

Якщо співробітники з юридичною освітою (вищою та середньою спеціальною) складають 16 % від усього атестованого складу, то серед співробітників злочинців – 28 %.

Як відомо, третина співробітників-злочинців мали загальну середню освіту (31 %), середню спеціальну (43 %), причому більшість з них припадає на провідні служби, де посади повинні

укомплектовуватися переважно фахівцями з вищою юридичною освітою.

Половина співробітників-злочинців були зі стажем роботи в органах внутрішніх справ до трьох років – 93 з 202, причому 30 з них прослужили менше року. Якщо розглянути цю кількість на 100 співробітників, які відносяться до відповідної групи, то вона буде складати 46 одиниць. На 1000 співробітників зі стажем роботи від трьох до п'яти років припадає 23 одиниці, від п'яти до десяти років – 13 і більше десяти років – 18.

У деяких областях криміналізація співробітників зі стажем роботи до трьох років (з розрахунку на кожні 100 осіб) має такий вигляд: у Волинській області – 75, Дніпропетровській – 60, Донецькій – 64, Закарпатській – 57, Київській – 60, Одеській – 50, Автономній Республіці Крим – 70.

Результати аналізу цієї категорії осіб за стажем роботи на посаді показали, що до трьох років працювало три чверті співробітників-злочинців, з яких 63 працювали на посаді до року. З розрахунку на 100 співробітників зі стажем роботи до трьох років їх було 86, від трьох до п'яти років – 7 і зі стажем роботи більше п'яти років – 6. Значення 86 (стаж роботи до трьох років) перевищується тільки в таких областях, як Дніпропетровська, Донецька, Київська, Львівська, Харківська та м. Київ – 100, Полтавська – 87, Одеська – 88, Республіка Крим – 91.

Таким чином, переважну частину складають співробітники-злочинці зі стажем роботи до трьох років як в органах внутрішніх справ, так і на посаді. Найбільше таких співробітників в Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Одеській, Волинській областях. Це свідчить також про те, що остаточний період адаптації до умов праці в органах внутрішніх справ настає лише по закінченню перших трьох років служби.

Третина співробітників на момент скоєння злочинів займала посади міліціонерів – 65 з 202 (32 %), кожен п'ятий був інспектором чи оперуповноваженим (включно старших) – 39 (20 %), кожен сьомий – дільничним інспектором міліції – 29 (14 %) (рис. 5, де о/у – оперуповноважений; ДІМ – дільничні інспектори міліції – табл. 6). Майже половина з 202 осіб мала звання рядового чи молодшого начальницького складу – 95 (47 %), а середній офіцерський склад – 37,6 %.

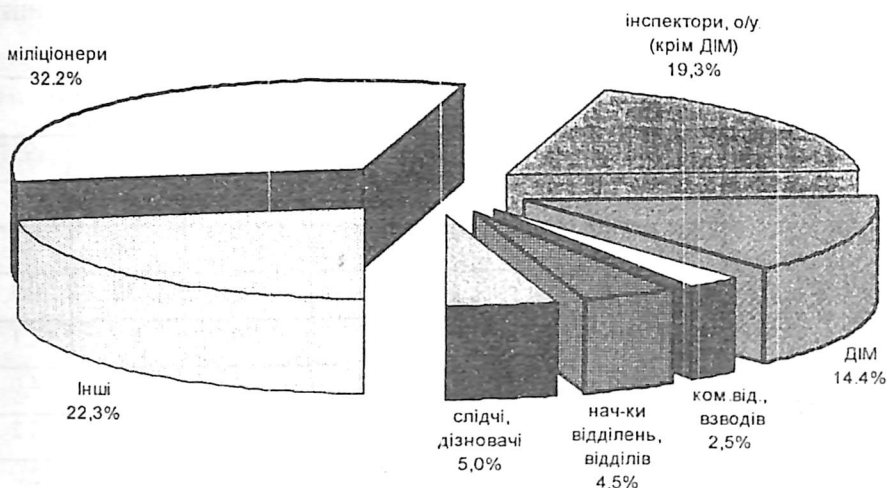

Рис. 5

Таблиця 6

Посада	Міліціонери	Інспектори, о/у (крім ДІМ)	ДІМ	Командири відділень, взводів	Начальники відділень, відділів	Слідчі, дізнавачі	Інші	Всього
Кількість осіб	65	39	29	5	9	10	45	202
Відсоток	32,2	19,3	14,4	2,5	4,5	5,0	22,3	100

Відсоток усіх правопорушників і злочинців (2605) серед атестованого складу МВС (285 259) складає 0,9 %. Частка від кількості правопорушників та злочинців карного розшуку (458) від кількості атестованого складу (13 504) дає значення 3,4; по підрозділам слідства та дізнання – 7,4; по службі дільничних інспекторів міліції 4,4; по чергових частинам – 2,8. За всіма іншими службами це значення близьке до загального – 0,9 (табл. 7, графа 2).

Питома вага правопорушників та злочинців серед особового складу провідних служб органів внутрішніх справ наведена в табл. 7.

Таблиця

Служба	Правопорушення		Злочини		Інші правопорушення	
	1996	1997	1996	1997	1996	1997
Слідство	4,9	5,0	0,4	0,3	4,5	4,6
Дізнання	2,3	2,4	0,3	0,2	2,0	2,2
ГУБОЗ	0,9	0,7	0,2	0,3	0,7	0,4
БЕЗ	1,2	1,3	0,3	0,2	1,0	1,1
ДІМ	2,8	4,4	0,4	0,4	2,4	4,0
ППСМ	0,8	0,8	0,6	0,5	0,3	0,2
Чергова частина	2,5	2,8	0,2	0,3	2,3	2,6
ДАІ	1,1	1	0,5	0,4	0,6	0,6
Весь атестований склад	0,3	0,9	0,2	0,2	0,5	0,7

Певну тривогу викликає той факт, що кожний сьомий правопорушник був тим чи іншим керівником, чи його заступником. Співробітник-керівник, який повинен бути зразком для підлеглих працівників, проводити з ними індивідуально-виховну роботу, здійснювати контроль за їх діяльністю, сам виявляється правопорушником. Це свідчить про те, що керівники вищестоящих підрозділів недостатньо виконують свої безпосередні обов'язки і в першу чергу по роботі з особовим складом. Найбільше ця обставина має прояви у Житомирській – 5 з 16 правопорушників (31 %), Кіровоградській – 6 з 20 (30 %) та Харківській областях – 6 з 16 (38 %).

Більше половини правопорушень та злочинів здійснюють під час несення служби, трохи менше поза службою. Майже половину всіх правопорушень та злочинів скоюють обмірковано, у багатьох випадках з попередньою підготовкою плану, підбором необхідних предметів і засобів, транспорту тощо. У багатьох випадках використовували табельну вогнепальну – 44 з 95 (46,3 %) та холодну – 5 з 95 (5,3 %) зброю, інші засоби – 46 з 95 (48,4 %).

У кожному четвертому випадку правопорушення чи злочини були вчинені у нетверезому стані. Цей показник, мабуть, у дійсності ще більший, оскільки у 73 випадках не приймалися міри до встановлення алкогольного стану правопорушника.

Наведемо такий приклад. Сержант Ісаков (23 роки, освіта загальна середня, служба в органах внутрішніх справ і на посаді до року), працюючи контролером в ВТК (Донецька область), разом зі знайомим (цивільна особа) займався протизаконною діяльністю по обміну та продажу квартир. За здійснення однієї з угод отримали винагороду – автомобіль ВАЗ 21013. Пізніше виникли проблеми з реалізацією квартири, за яку було отримано дану винагороду. Для реалізації намірів необхідно було нейтралізувати володарку квартири. З цією метою Ісаков та його приятель 13.02.97 р. у робочий час в нетверезому стані шляхом обману викликали її з квартири і на автомобілі вивезли до безлюдного місця, де спеціально налаштованим мотузком вдавили, а труп скинули в яр.

Одна з сусідок володарки квартири бачила, як її везли в автомобілі, і, запідозривши недобре, повідомила в міліцію. Наступного дня злочин було розкрито. За його скоєння Ісакова було засуджено до 13 років позбавлення волі.

Другий приклад. Оперуповноважений карного розшуку Б.С. Ліба (Львівська обл., 23 роки, освіта середня спеціальна МВС, служба в органах внутрішніх справ – два роки, на посаді – до року) разом зі своїм знайомим (не працював в органах внутрішніх справ) під час служби в нетверезому стані в гуртожитку безпідставно побили громадянина Янковського, завдавши йому тілесних ушкоджень середньої тяжкості. Після цього вони зникли, а знайомий Б.С. Ліби здійснив крадіжку цінних речей потерпілого. За це діяння Б.С. Лібу було засуджено до трьох років позбавлення волі.

Якщо кількість осіб, які скоїли злочини у стані сп'яніння, у структурі загальної злочинності складає 17,8 %, то таких злочинців серед особового складу органів внутрішніх справ – 23,8 %.

Матеріали кримінальних справ та службових розслідувань свідчать, що в тих справах, де мала місце втрата табельної зброї, її власники, як правило, знаходились у нетверезому стані. Можна

навести такий приклад: міліціонер ППСМ м. Харкова С.В. Бурдейний (сержант міліції, 26 років, освіта загальна середня, в органах внутрішніх справ на посаді – три роки) 15.02.97 р. разом зі знайомим (не працював в органах внутрішніх справ) вжили у великій кількості спиртні напої. Потім у нетверезому стані почали бешкетувати на вулиці (зачіпали громадян, висловлювали на їх адресу непристойні жарти тощо). Коли один чоловік зробив їм зауваження, вони почали його бити і зняли з нього шкіряну куртку, але незабаром були затримані нарядом міліції. Під час бійки С.В. Бурдейний втратив табельну зброю, яку через деякий час один громадянин приніс до чергової частини РВВС. За ці діяння С.В. Бурдейного було засуджено до чотирьох років позбавлення волі.

Отже, серйозною проблемою все ще залишається пияцтво серед особового складу. Воно є однією з причин скоєння злочинів і вчинення правопорушень. Як правило, втрата табельної зброї співробітниками органів внутрішніх справ відбувається, коли вони знаходяться в стані сп'яніння.

При вивченні матеріалів службових розслідувань у багатьох з них розслідування закінчуються пропозиціями щодо звільнення співробітників-правопорушників з органів внутрішніх справ за дискредитацію звання працівника міліції чи внутрішньої служби, якщо факт злочину був виявлений саме органом внутрішніх справ і матеріали перевірки стали підставою для порушення кримінальної справи. В деяких інших матеріалах перевірка тягне за собою або звільнення з органів внутрішніх справ (наприклад, за порушення дисципліни в разі скоєння злочину, передбаченого ст.215 КК України), або пропозицією прийняти остаточне рішення після закінчення попереднього слідства чи винесення вироку судом. Між тим, при прийнятті рішень про звільнення з органів внутрішніх справ співробітників, які вчинили правопорушення чи злочини, мають місце звільнення за власним бажанням, за віком тощо замість зазначення дійсних підстав, а також звільнення минулим числом (тобто до скоєння правопорушення чи злочину), навіть з фальсифікацією обставин і документів службового розслідування. Як приклади можна навести такі факти.

У листопаді 1996 р. співробітники Фрунзівського райвідділу УМВСУ Фомінцев і Чорнопишук в с. Осипівка Одеської обла-

сті побили громадянина Катаранчука за відмову виорати город їх родичам. У результаті Катаранчук опинився в лікарні. Пізніше вони відвідали його в лікарні з вимогою забрати заяву з прокуратури. Чорнопищук, отримавши відмову, почав душити Катаранчука, а Фомінцев здавлював його статеві органи. Катаранчук почав кричати, після чого Фомінцев і Чорнопищук втекли. Проведене службове розслідування визнало доцільним прийняти остаточне рішення за результатами попереднього слідства прокуратури. І таке рішення було прийняте – з 02.01.1997 р. за наказом начальника УМС в Одеській області Фомінцев і Чорнопищук були звільнені з органів внутрішніх справ за власним бажанням.

У другому випадку, у серпні 1996 р. оперуповноважений УБОЗ УМВСУ в Івано-Франківській області Мельник в стані сп'яніння вчинив ДТП, наслідком якого стала смерть працівника ДАІ. За результатом службового розслідування він був з 1 серпня 1996 р. звільнений з органів внутрішніх справ у зв'язку з виходом на пенсію.

Ще один приклад, але вже про фальсифікацію дати звільнення співробітника. Так, 08.09.96 р. інспектор роти дорожньо-патрульної служби ВДАІ Івано-Франківського міськуправління міліції Васишин був затриманий і взятий під варту за згвалтування у власному автомобілі громадянки Кочмарік. Після цього догана начальнику відділення по комплектації міськуправління була оголошена за те, що він не довів до відома Васишина наказ начальника УМВСУ в Івано-Франківській області про його звільнення з органів внутрішніх справ за власним бажанням з 07.09.96 р. і той після цієї дати вийшов на роботу. Однак висновок органу досудового слідства свідчить про фальсифікацію дати звільнення, бо за поштовою відомістю по розстановці ІДПС Васишин був призначений на пост 09.09.96 р.

Викликає занепокоєння та обставина, що 101 працівник скоїв злочин у групах, в котрих було ще 127 осіб, які не мали відношення до органів внутрішніх справ. При цьому найбільша кількість групових злочинів припадає на республіку Крим, Донецьку, Миколаївську, Хмельницьку області. Характерно, що кожний четвертий співробітник міліції відігравав у групі роль організатора (лідера). Половина співробітників-злочинців до скоєння групового злочину мала постійну, періодичну чи епізодичну сту-

пень зв'язку з антисуспільною групою, причому постійну – кожний четвертий з них.

Можна навести такий приклад. Старший лейтенант міліції І.Я. Наумов зі стажем роботи в органах внутрішніх справ три роки навчався на другому курсі НАВСУ, характеризувався пасивним відношенням до служби, були випадки використання службового становища у власних цілях.

17.08.96 р. І.Я. Наумов у зговорі зі своїм раніше судимим приятелем, на прохання останнього, вчинили навмисне вбивство сім'ї з двох осіб (чоловіка і його дружини). При цьому І.Я. Наумов був одягнений у форму співробітника міліції і мав служити свого роду "відмичкою". Зайшовши до квартири нібито для відбирання боргу у хазяїна, вони після сварки вбили раніше підготовленою шаблею хазяїна, а потім смертельно поранили (вважали що вбили) його дружину. Після того, як І.Я. Наумов змив сліди крові на підлозі, вони забравши наявні гроші та деякі коштовності втекли з місця злочину. Однак дружина хазяїна була ще деякий час жива і знайшла сили зателефонувати до міліції. В результаті цього злочин був достатньо швидко розкритий. І.Я. Наумов був засуджений до 13 років позбавлення волі в колонії посиленого режиму, а його приятель до вищої міри покарання.

Результати проведеного розслідування показали, що умовами, які сприяли вчиненню злочинів та правопорушень співробітниками органів внутрішніх справ, залишаються низькі моральні якості цих співробітників, слабка дисципліна, відсутність належного контролю за діями підлеглих, незадовільна індивідуально-виховна робота з боку керівництва відповідних служб і підрозділів органів внутрішніх справ. Крім того, кожен десятий злочинець характеризувався по службі негативно, в основному за порушення службової дисципліни (32 %), майже кожен третій піддавався заходам дисциплінарного впливу за зневажливе ставлення до оточуючих (12 %).

Як приклад можна навести такий факт. Міліціонер взводу служби державної охорони при Переяслав-Хмельницькому міськрайвідділі ГУМВС у Київській області старший сержант міліції В.В. Смець зарекомендував себе як у побуті, так і на службі негативно: вів аморальний спосіб життя, зраджував дружині,

втратив службове посвідчення, у грудні 1995 р. ставилося питання про його подальше перебування в органах внутрішніх справ. А наприкінці січня 1996 р. було викрито 18 крадіжок індивідуального та державного майна, які В.В. Ємець вчинив разом з міліціонером Поздранем протягом 1992–1996 рр., тобто за час служби в міліції.

Проведені дослідження по матеріалах підтверджуються виступом заступника міністра внутрішніх справ України – начальника ГУМВС у м. Києві М.В. Корнієнка на “круглому столі” в редакції газети “Сьогодні” напередодні Дня української міліції, де він навів дані про те, що в 1998 р. по м. Києву в дисциплінарному порядку за різноманітні проступки покарано більше 3000 співробітників (15 % від усієї кількості особового складу), що на 40 % більше, ніж у попередньому році. Крім того, порушено 40 кримінальних справ, засуджено 18 осіб, 1300 осіб звільнено з органів внутрішніх справ за різними підставами.

Отже, можна зробити такі висновки:

Як і в попередні роки продовжується зростання правопорушень серед особового складу органів внутрішніх справ.

Найбільш, так би мовити, криміногенними працівниками органів внутрішніх справ з урахуванням специфіки повноважень слід вважати співробітників служб карного розшуку, дільничних інспекторів міліції, органів попереднього слідства. Для роботи в цих службах необхідно здійснювати ретельний відбір кадрів і неухильний контроль та нагляд за їх діяльністю з метою запобігання правопорушенням і злочинам.

У 1997 р. найбільше злочинів скоєно співробітниками органів внутрішніх справ у Дніпропетровській, Івано-Франківській, Львівській, Житомирській, Черкаській областях та м. Севастополі. При цьому кожен четвертий злочин скоєно в стані алкогольного сп'яніння.

Майже половина злочинів здійснюється обмірковано, у багатьох випадках з попередньою підготовкою плану, підбором необхідних предметів і засобів, транспорту тощо. В багатьох випадках використовується табельна вогнепальна зброя, інші засоби.

Серйозну увагу треба звернути на чисельні факти протиправних дій, таких як незаконне адміністративне затримання, незаконне притягнення до адміністративної відповідальності, по-

рушення строків перебування під вартою, недозволені зв'язки з засудженими. Достатньо високий рівень правопорушень спостерігається у відношенні до заарештованих та затриманих. Мотивами таких правопорушень не слід вважати тільки ситуативність, вони визначаються також психологічним типом особи співробітника, його рівнем правосвідомості. В їх основі криються хибно зрозумілі інтереси служби ("службова заповзятість"). Цей мотив утворюється на фоні активного бажання виконати накреслені завдання будь-якими засобами, що характерно для молодих, професійно недосвідчених, емоційно нестійких, запальних співробітників при відсутності належного контролю з боку керівника за їх працею.

Викликає також турботу зростання кількості фактів викривлення статистики про наслідки боротьби зі злочинністю.

Серед злочинів, скоєних особовим складом органів внутрішніх справ, найбільше посадових. Основна їх маса припадає на співробітників служб і підрозділів міліції громадської безпеки, які були засуджені за зловживання владою або посадовим становищем і перевищення влади або посадових повноважень. Серед співробітників кримінальної міліції багато засуджено за хабарництво і перевищення влади або службових повноважень.

Турбує стійка тенденція скоєння тяжких злочинів, таких як навмисні вбивства, тілесні ушкодження, розбій, злочини з наркотиками, ДТП з тяжкими наслідками.

Традиційними умовами, які сприяли вчиненню правопорушень та злочинів співробітниками органів внутрішніх справ, залишаються низькі моральні якості таких осіб, слабка дисципліна, відсутність належного контролю за діями підлеглих, незадовільна індивідуально-виховна робота з боку керівництва відповідних служб і підрозділів органів внутрішніх справ.

Безпосереднім керівникам потрібно враховувати те, що дії співробітника органів внутрішніх справ пов'язані з високим ступенем втручання в особисте та суспільне життя і в багатьох випадках вимагають необхідності швидкого прийняття нестандартних рішень та прояву ініціативи, відповідальності й товариської солідарності. Вони можуть істотно відбитися на особистості й долі людини, оскільки правові повноваження, якими він наділений, дають вільну або мимовільну можливість вторгнення

у внутрішній світ людини. Тому законні дії співробітників органів внутрішніх справ не повинні входити в протиріччя з моральними нормами, що не тільки сприяє успішному здійсненню професійних функцій, але й забезпечує дотримання інтересів особистості.

Уміння користуватися власними повноваженнями, якими наділені всі співробітники органів внутрішніх справ, повинно спиратися на високий рівень їх моральних якостей.

Вказані особливості професії дозволяють вважати, що в роботі з підлеглими необхідно на рівні з професійними вдосконалювати моральні якості співробітників, що в цілому буде сприяти підвищенню ефективності діяльності органів внутрішніх справ.

Певну тривогу викликає той факт, що кожний сьомий правопорушник був тим чи іншим керівником або його заступником. Це свідчить про те, що керівники вищестоящих підрозділів недостатньо виконують свої безпосередні обов'язки і в першу чергу по роботі з особовим складом.

Головним чином правопорушення і злочини вчиняються молодими співробітниками з осіб рядового, молодшого та середнього начальницького складу, які мають неповну середню, загальну середню чи середню спеціальну освіту, недостатній досвід роботи. Тому серйозні вимоги повинні бути до керівників, які безпосередньо працюють з молодими співробітниками. Від того, як вони будуть здійснювати свій вплив на молодих, буде залежати скоріша адаптація співробітника до умов нового колективу, нової роботи.

Протягом усього періоду служби у співробітників необхідно формувати та підтримувати високий рівень імунітету проти деформуючих впливів. Для цього потрібно виховувати у молодих співробітників необхідні для служби в органах внутрішніх справ політичні, моральні, психологічні та ділові якості. Серед них особливе значення має дисципліна, пильність, уважність, свідоме ставлення до виконання службового обов'язку. Важлива роль у навчанні та вихованні молодих співробітників повинна відводитися прямим начальникам і наставникам з числа найбільш досвідчених.

Але, якщо деформація проявляється все більше і більше в практичній поведінці співробітника, то не слід намагатись утримати його в органах внутрішніх справ.

Практика показує, що правопорушників, які вчиняють посадові злочини, притягнутих до відповідальності за розкрадання шляхом зловживання і привласнення коштів, речей, цінностей, відрізняють мотиви вступу на службу до органів внутрішніх справ, серед яких переважають матеріальна зацікавленість, одержання прописки, житлоплощі тощо. Це свідчить про те, що проникнення подібних осіб на службу до органів внутрішніх справ є наслідком недоліків у проведенні перевірки кандидатів за місцем попередньої роботи та проживання. У зв'язку з цим слід посилити вимоги до відбору кадрів та їх комплектування з урахуванням специфіки служби (високий рівень емоційно-стресових навантажень, наявність факторів ризику, підвищена увага до морального обличчя тощо), відвернути випадки зарахування на службу в органи внутрішніх справ осіб, які пов'язані з антигромадськими елементами, кримінальними структурами.

Таким чином, проведене дослідження дозволило виявити як загальні показники структури і динаміки правопорушень і злочинів, так і деякі їх конкретні складові, зокрема види і питому вагу, розподіл по областях і посадах, соціально-демографічні особливості правопорушників.